

რომის სამართალი (საფუძვლები)

1. სასამართლო პროცესი რომში;
2. სარჩელის ცნება და სახეები;
3. სასარჩელო ხანდაზმულობა.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

რესპუბლიკის ხანაში სასამართლო პროცესის საბოლოოდ დამკვიდრებამდე რომის სინამდვილეში არსებობდა თვითგასწორება, რაც დარღვეული უფლების საკუთარი ძალებით აღდგენას გულისხმობდა.

მოგვიანებით, თანდათან ხდება თვითგასწორებაზე უარის თქმა. მიუხედავად ამისა თვითგასწორების ნიშანი შეგვიძლია დავინახოთ თვითდაცვაში (თავდასხმისაგან თავდაცვაში, *Vim vi repellere licet* - ძალადობა აცილებულ უნდა იქნეს ძალით).

ძალადობის თავიდან აცილება დაიშვებოდა ძალით, მაგრამ უკვე დარღვეული უფლების ძალით აღდგენა აკრძალული იყო.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

კანონები, რომლებიც მოქალაქეთა თვითნებობას კრძალავდნენ, ან ამ თვითნებობისათვის სასჯელს ითვალისწინებდნენ, საკმაოდ გვიან, რესპუბლიკის ბოლო ხანებში მიიღეს.

თავდაპირველად ერთმანეთისაგან არ იყო გამიჯნული სისხლის სამართალი და სამოქალაქო სამართალი. თუმცა ძველ რომში განარჩევდნენ ორ სასამართლოს: 1) *iudicia privata* – სასამართლო, რომელიც იცავდა კერძო პირთა დარღვეულ უფლებებს და 2) *iudicia publica* – სასამართლო, რომელიც ახორციელებდა მართლმსაჯულებას სახელმწიფო ინტერესების სფეროში.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

დროთა განმავლობაში ყალიბდებოდა და იცვლებოდა სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობა. ძველ რომში სამოქალაქო სამართალწარმოება 2 სტადიად იყოფოდა; პირველ სტადიას ერქვა *in iure* ხოლო მეორე სტადიას *in iudicio*.

პირველ სტადიაში მონაწილეობდნენ მოსარჩელე, მოპასუხე და მაგისტრატი, ამასთან სასამართლო მაგისტრატი არ გამოდის მოსამართლის როლში, ის მხოლოდ მხარეთა საზეიმო-იურიდიულ აქტში იღებს მონაწილეობას, წარმოთქვამს სათანადო რიტუალით გათვალისწინებულ სიტყვებს.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

მოსარჩელე აცხადებდა თავის მოთხოვნას, თუ მოპასუხე მოსარჩელის საზეიმო განცხადებას დათანხმდებოდა, საქმე ამით (პირველივე სტადიაზე) დამთავრდებოდა.

თუ მოპასუხე უარყოფდა მოსარჩელის მოთხოვნებს, მაგისტრატი მოწმეების თანდასწრებით დაადასტურებდა შექმნილ ვითარებას და მოსამართლეს დანიშნავდა. მოსამართლე შეეცდებოდა, რომ მხარეები შეთანხმებულიყვნენ მოსამართლის ვინაობაზე, თუ ამის შესახებ მხარეები ვერ შეთანხმდებოდნენ, მაშინ მაგისტრატს შეეძლო თავისი ინიციატივით დაენიშნა მოსამართლე.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

რესპუბლიკის ადრეულ პერიოდში პირველ სტადიაზე საქმეებს კონსულები არჩევდნენ, ძვ.წ. IV ს-ში ეს ფუნქცია პროტორების ხელში გადავიდა. მოგვიანებით კი ურბანული პროტორთან ერთად საქმეებს პერეგრინუსების პროტორიც იხილავდა. არსებითად დავას მეორე სტადიაზე მოსამართლე იხილავდა ერთპიროვნულად. როგორც წესი ასეთებად წარჩინებული რომაელები გვევლინებოდნენ. რომში სპეციალურად დგებოდა იმ პირთა სია, საიდანაც უნდა აერჩიათ მოსამართლეები. სასამართლო დავა შეეძლოთ გაერჩიათ ასევე არბიტრებსაც, ანუ მედიატორებს, იმ მოსამართლეებს, რომელთაც თავად მხარეები აირჩევდნენ.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

რომის სამართლის ისტორიაში
ცნობილია სასამართლო პროცესისი
სამი სხვადასხვა ფორმა:

- 1) ლეგისაქციური;
- 2) ფორმულარული და
- 3) ექსტრაორდინალური.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

legis actio (ლეგის აქციო) სახელწოდება გულისხმობდა, რომ მოსარჩელის საჯარო განცხადება, რომელიც მას მაგისტრატის წინაშე უნდა წარმოეთქვა, კანონთან ზუსტ შესაბამისობაში უნდა ყოფილიყო.

ლეგისაქციური სარჩელის სახეები იყო:

1. legisactio per sacramentum
2. legisactio per manus iniunctionem
3. legisactio per pignoris capionem
4. legisactio per iudicis postulationem
5. legisactio per conditionem

რომის სამართალი (საფუძვლები)

legisactio per sacramentum

ეს იყო სარჩელის ერთერთი ყველაზე გავრცელებული ფორმა. მხარეები ცხადდებოდნენ მაგისტრატის წინაშე, თან მიჰქონდათ სადაო ნივთი და სარიტუალო მახვილს ადებდნენ სადაო ნივთს; ამას ჯერ მოსარჩელე აკეთებდა და თან წარმოთქვამდა რიტუალოდ დადგენილ სიტყვებს თუ მოპასუხე დუმდა ან ეთანხმებოდა სარჩელს მაშინ საქმე დამთავრებულად ითვლებოდა; თუ მოპასუხე იგივეს ამბობდა და აკეთებდა რასაც მოსარჩელე, მაშინ მაგისტრატი ორივე მხარეს ატოვებინებდა ნივთს და მოითხოვდა მათგან საკრამენტუმის – გარკვეული თანხის ჩადებას გირაოდ.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

მხარე, რომელსაც სასამართლო გაამტყუნებდა
კარგავდა საკრამენტუმს. თავდაპირველად ეს თანხა
ქურუმებთან, შემდგომში კი ხაზინაში ხვდებოდა.

legisactio per manus iniectioem

ამ სარჩელით დავა ეხებოდა ვალის გადახდევინების
წესებსა და პირობებს; მას შემდეგ რაც დებიტორი
მაგისტრის წინაშე აღიარებდა ვალს და 30 დღის
განმავლობაში არ დააბრუნებდა მას მაშინ
კრედიტორს შეეძლო „ხელის დადებით“ წაეყვანა
თავისთან და მოვალე თვითონ ველარ დაიცავდა
თავს, თუმცა მის ნაცვლად გამოსვლა შეეძლო სხვა
რომაელ მოქალაქეს vindex-ს.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

legisactio per pignoris capionem

ეს სარჩელი აღიძვრებოდა მას შემდეგ, რაც კრედიტორი აიღებდა დებიტორის ნივთს და ვალის დაბრუნებამდე ფლობდა მას როგორც გირაოს.

legisactio per iudicis postulationem

ეს სარჩელი ძირითადად გამოიყენებოდა საერთო ქონების გაყოფის დროს და მოსამართლე ინიშნებოდა მხარეთა (მოსარჩელის) მოთხოვნის მიხედვით.

legisactio per condictionem

თუ მხარეები ვერ შეთანხმდებოდნენ, ისინი ერთობლივად ითხოვდნენ მოსამართლის დანიშვნას.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

ლეგისაქციური პროცესის გამოყენების ბოლო ქრონოლოგიურ თარიღად ახ.წ. 294 წელი ფიქსირდება. რესპუბლიკის ხანაშივე ყალიბდება ფორმულარული პროცესი; ამის მიზეზად შეიძლება დავასახელოთ ახალი ურთიერთობების ჩამოყალიბება, რასაც ვერ პასუხობდა ლეგისაქციური პროცესი; ამასთან ეს უკანასკნელი მხოლოდ ქვირითებისათვის იყო ხელმისაწვდომი, ფორმულარული პროცესის მეშვეობით კი პერეგრინებსაც შეეძლოთ საკუთარი უფლებების დაცვა. გარდა ამისა ლეგისაქციური პროცესი ზედმეტი ფორმალიზმითა და რიტუაურობით, უკვე მოუსერსებელი იყო.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

ფორმულარულ პროცესს სახელი დაუმკვიდრა
პრეტორის ფორმულამ, რომელსაც ის გამოსცემდა
პირველი სტადიის შემდეგ.

ფორმულაში უნდა აღნიშნული ყოფილიყო:

iudictio nominatio–მოსამართლის დასახელება

intentio–მოსარჩელის პრეტენზიები

adiudicatio–მოსამართლისათვის უფლების მინიჭება

condemnatio–მოსამართლისათვის მითითება პასუხისმგებლობის
დაწესების ან მისგან განთავისუფლების თაობაზე

prescriptio–მითითება განსაკუთრებულ გარემოებაზე რომელიც
მოსამართლემ უნდა გაითვალისწინოს

exceptio–მოპასუხის შესიტყვებათა გადმოცემა

რომის სამართალი (საფუძვლები)

ფორმულარული პროცესისი დროს გამოიყენებოდა შემდეგი სარჩელები:

actiones in rem და actiones in personam – სანივთო და პირადი სარჩელები

actiones rei persecutoriae და actiones poenales – სარჩელს ნივთის დაბრუნებაზე და საჯარო სარჩელს

actiones private და actiones populares – კერძო და პოპულარულ სარჩელებს

actiones civiles და actiones preatorie (honorarie) – ცივილურ და პრეტორულ სარჩელებს.

actiones stricti iuris და actiones bona fidei – მკაცრი სამართლისა და კეთილსინდისიერებაზე დამყარებულ სარჩელს

რომის სამართალი (საფუძვლები)

რესპუბლიკის პოლო პერიოდში ჩაისახა ექსტრადინალური ანუ საგანგებო პროცესი. აქ აღარ ვხვდებით ორ სტადიას და საქმეს თავიდან ბოლომდე განიხილავს მაგისტრანტი, რომლის გადაწყვეტილების გასაჩივრება, ანუ აპელაცია შესაძლებელია განსხვავებით ლეგისაქციური და ფორმულარული პროცესისაგან.

ექსტრადინალური პროცესი აღარ ატარებდა საჯარო ხასიათს და მხოლოდ გადაწყვეტილება ცხადდებოდა საჯაროდ. დამკვიდრდა საქმის წერილობითი წარმოება; მხარეთა შეჯიბრობითობის პრინციპი.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

სასარჩელო ხანდაზმულობას რომაელები ახ.წ. Vს-მდე არ იცნობდნენ. სამაგიეროდ რომაელები იცნობდნენ სარჩელის წარდგენის კანონიერ ვადას.

თანამედროვე იურიპრუდენცია წარმოუდგენელია სასარჩელო ხანდაზმულობის გარეშე. პირს რომლის უფლებაც დარღვეულია შეუძლია მიმართოს სასამართლოს დარღვეული უფლების აღდგენის თაობაზე; გამოიყენებს თუ არა ამ უფლებას ეს მისი საქმეა, მაგრამ ეს უფლება გააჩნია. სასარჩელო ხანდაზმულობის არსებობა განპირობებულია იმით, რომ სახელმწიფო ვერ მოითმენს ხანგრძლივი დროის განმავლობაში გაურკვეველ მდგომარეობას.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

რომაელებმა შეიმუშავეს ვადები სასამართლოში სარჩელის წარდგენის თაობაზე; განსხვავება იმაშია, რომ სასარჩელო ხანდაზმულობა მოსარჩელის უმოქმედობისაგან წარმოსდგება, სარჩელის წარდგენის კანონიერი ვადა კი სახელმწიფოს მიერ დადგენილი ვადაა, რომლის გასვლის შემდეგ პირი კარგავს სასამართლოსათვის სარჩელით მიმართვის უფლებას.

რომის სამართალი
(საფუძვლები)

შეკითხვები?

გმადლობთ
ყურადღებისათვის!

გისურვებთ წარმატებებს!